

NOTABLE APORTACIÓ D'ETTINGHAUSEN: 349 GASETES DEL SEGLE XVII SOBRE LA GUERRA DELS SEGADORS

JOSEP MARIA FIGUERES I ARTIGUES

Una original contribució

L'aparició de l'obra de Henry Ettinghausen *La guerra dels segadors a través de la premsa de l'època* és una bona notícia pel que fa al coneixement dels mitjans de comunicació el segle XVII a més de la natural contribució al coneixement del passat amb l'accés a fons relativament difícils de consultar.

L'aportació gairebé és monumental, es reproduïxen en facsímil 349 gasetes del període 1640-1655 en quatre volums en 2.232 pàgines i amb un breu estudi introductori en el qual es fixen els criteris, s'esmenta l'objectiu de la recopilació i també s'ofereixen unes consideracions sobre el material recopilat. Tanca la introducció un índex de noms, de llocs citats i d'impressors. No hi ha l'índex de títols ni tampoc altre material que podria ser d'interès per a l'estudiós, com ara taules classificant cronològicament les gasetes per impressors, etcètera.

Henry Ettinghausen s'ha proposat de recollir i presentar per al públic actual una bona part de les recopilacions impreses de les notícies que llegiren els catalans durant la mateixa guerra que és l'epicentre de la seva labor. Amb aquest objectiu, a més dels diversos arxius barcelonins, ha consultat els de Montserrat, els de París, els de Madrid... i és, potser, de doldre la manca de consulta d'arxius o de col·leccionistes de fora de Barcelona, així podríem tenir més dades sobre l'edició, la impressió i la recepció de relacions i gasetes de comarques fora dels coneguts impressors barcelonins dels quals disposem d'una notable aportació descriptiva.

Cal matisar alguna de les afirmacions que fa l'autor però, tanmateix, la primera observació en començar la visió d'aquesta singular aportació és afirmar que es tracta d'una contribució única, pel que fa a la concepció de l'amplitud i la novetat; útil perquè és manejable, i rigorosa per la bondat i categoria de la presentació editorial.

Pot ser discutible la classificació que fa Henry Ettinghausen de dividir les 349 relacions i noves en cinc apartats: Esdeveniments ocorreguts a

Catalunya, Fets diplomàtics relacionats amb Catalunya, Notícies de Portugal publicades a Catalunya, Altres notícies de l'estranger publicades a Catalunya i Relacions tipus gaseta publicades a Catalunya. Segurament la divisió en només tres apartats la convertiria en més manejable, el mateix recopilador apunta l'artificiositat dels apartats i la seva relativitat. Es donaria una visió de conjunt més arronjada en presentar els facsímils en ordre cronològic i en blocs temàtics més travats.

Noves i gasetes per al coneixement de la història

Com vàrem indicar poc abans de l'aparició dels quatre volums de Henry Ettinghausen, la importància d'aquesta premsa és extraordinària i, tanmateix, és molt poc estudiada dins el conjunt dels constants estudis sobre la premsa catalana.¹ Qui ha treballat molt bé aquesta premsa a València ha estat el malaguanyat Ricard Blasco en la introducció de la seva sensacional obra sobre la premsa valenciana. També a les Primeres Jornades d'Història de la Premsa va presentar-se el treball de J. Reula Biescas sobre la col·lecció Bonsoms² i, finalment, Joan Manuel Treserras³ en la visió de conjunt que efectuà sobre els diversos repertoris publicats d'Aguiló, Palau, etc. De la lectura d'aquests treballs el primer tret a destacar és l'abundor de materials, es parla de 759 gasetes conservades, del segle XVII i com la guerra les projecta fins a editar-se'n gairebé vuitanta cada any durant el període bèl·lic després de l'escassa dotzena habitual de mitjana anual.

El primer gran mèrit de Henry Ettinghausen és, aleshores, la singularitat de l'aportació, el mèrit en recopilar-ne el màxim nombre i també el fet d'efectuar-la específica. La seva aportació és representativa també de totes les relacions, noves i gasetes de l'època i no, exhaustiva, naturalment. Una recopilació, doncs, ben notable. Casualment, consultàrem l'estiu del 1990, la col·lecció Bonsoms a la Biblioteca de Catalunya, mentre preparàvem el curs d'història de la comunicació per a la Facultat de Ciències de la Comunicació. En férem, a l'atzar, 50 reproduccions. Escollirem una mostra representativa de gasetes polítiques, literàries, etc. Ara, en comparar la nostra tria i reveure les gasetes en el facsímil que ens ocupa, ens fixem en la utilitat didàctica que tindran. També ens adonem que de les que seleccionàrem, la meitat aproximadament, les va recollir Henry Ettinghausen en la seva recopilació. És clar, que la nostra antologia és simbòlica, opera-

1. FIGUERES, Josep M. «Noves i gasetes, primer periodisme a Catalunya». *Cultura*, núm. 47 (juliol-agost 1993).

2. REULA BIESCAS, Jaime. «Una aproximación a la "prensa" catalana del siglo XVII a través de la colección de los folletos Bonsoms». *Gazeta*, núm. 1. [En curs d'edició]

3. TRESERRAS, Joan Manuel. «Els orígens dels impresos periòdics als Països Catalans». *Periodística*, núm. 5 (1992).

tiva i didàctica, mentre que la seva és específica. La nostra selecció fou àmplia en el temps, del 1622 fins al 1686 mentre que els límits cronològics de l'obra que ens ocupa, ja els hem esmentat. Per tant, el gran volum de fulls és del 1640-1655 i la recopilació de Henry Ettinghausen els aporta fàcilment.

Aquesta remarca ve a tomb per a indicar que si bé sobre la Guerra dels Segadors tenim un recull operatiu, cal pensar que encara resten inèdits, vuit o nou volums —similars en gruix als quatre suara editats—, de material sensible de ser recopilat. Hi trobaríem una visió literària, de referències cultes i també populars, d'altres esdeveniments, etc., amb tot el que significa de millorament del nostre coneixement sobre el XVII català. La *Comparació de Cathalunya ab Troya* (Romeu, 1641) o *Als mals efectes de tota Cathalunya* (Matevat, 1643) on en forma poètica s'expliquen concepcions interessants sobre la situació crítica que viu el país, augmenta el coneixement del període i aquests precisos fulls no figuren en els quatre volums pel criteri de l'autor que ha volgut només seleccionar aspectes polítics o bèl·lics en tractament discursiu de text, informatiu, marginant la forma expressiva de narració literària com, per exemple, la poètica dels dos casos citats. Henry Ettinghausen havia d'haver recollit, almenys com a mostra, aquests textos. Si el problema era la manca d'espai, el podia haver guanyat estalviant alguna repetició de plecs que ha fet —en algun cas són idèntics ja que només canvien, lògicament, l'impressor i la capçalera. En una simple nota podia haver indicat el que era habitual a l'època sobre la reimpressió i un sol exemple valdria per a altres casos.

Treu, però, partit d'aquesta dada, així, ens assabentem que diversos fulls impresos a Barcelona són reimpresos a París i viceversa, quan només havíem vist els traduïts i impresos a Barcelona dels editats per Renaudot i companyia. El seu treball i accés als arxius parisencs ens apropa, amb aquesta important dada sobre la projecció de Catalunya, al reialme francès sota el qual es posa el Principat. Tanmateix, repetim, una simple nota hauria reduït espai i s'hagueren pogut reproduir, aleshores, aquests plecs on precisament el to poètic, punyent, directe seria també d'agrair i el lector ampliaria la seva informació o bé disposaria, en un manejable recull, d'altres documents.

Crítiques, llacunes i possibilitat de noves recerques hemerogràfiques

Malgrat l'amplitud de l'obra de Henry Ettinghausen trobem a faltar altres plecs i relacions com, per exemple, *Gazeta en qve se dona noticia de las cosas mes notables...* (Romeu, 1642); *Noves ordinarias y molt verdaderas de tot lo que ha passat en tots los païfos de Europa y trauydas molt fielment de llengua franfesa, en llengua Catalana...* (Matevat, 1641), etc. Més greu,

també detectem que sobre la Guerra dels Segadors falten fulls editats i fàcilment localitzables a Barcelona. Així la *Resposta que fa Cathaluña a una carta que li ha enviada la vila de Perpiña, ab la qual plora las defdichas pateix en recompensa de innumerables feruicis* (Matevat, 1641); *Resposta que fa la civtat de Barcelona a la cart quel Rey Chriftianísim de Fraça Nofre Senyor (que Deu quart) ha efcrit a dita Ciutat de Barcelona y al Sauí Confell de cent als vltims de Agost 1641* (Matevat, 1641); *Epítome de los principios y progressos de las guerras de Catalvña en los años 1640 y 1641 y feñalada victoria de Monjuyque. Escrívelo el P. M. F. Gaspar Sala del orden de San Auguftin...* (Lacavalleria, 1641); *Salsas recuperada por el maestro Fareal Gudfeno* (Matevat, 1640)... No volem treure mèrits a l'obra, però, tot i que l'autor esmentà la seva voluntat de no ser exhaustiu, és important de tornar a indicar com aquest recull és només un terç dels textos conservats. La invitació a efectuar una selecció representativa, aquesta vegada, de tota la producció, on s'incloguessin des dels documents típics sobre un esdeveniment popular, com un combat de bandolers o d'altres, i on s'incloguessin també les diverses formes literàries, ens apropiaria a les gasetes i relacions del segle XVII tan llegendes en l'època.

Hem dit, però, moltes vegades públicament que qui enceta una labor de recopilació on hi juguen moltes variables —conservació de material, limitacions editorials, etc.— mai no pot ser exhaustiu i, també, a vegades, s'arrisca a una crítica, a vegades, despietada però gràcies al seu esforç poden després efectuar-se revisions, ampliacions, correccions, etc. Potser el cas més rellevant d'aquesta afirmació en l'hemerografia catalana és l'obra de Joan Torrent i Rafael Tasis —*Història de la premsa catalana*. Difícilment cap obra de recopilació de dades tindrà, per pàgina, més llacunes i/o errors, però la formidable aportació que comporta l'esforç de Torrent i Tasis fa que fins que no en tinguem la revisió, ampliació i actualització hagi de ser una obra puntual de referència i consulta com ho serà també, per al XVII, la notable recopilació de Henry Ettinghausen.

Diversos estudiosos que s'han encarat amb el recull de Henry Ettinghausen, n'han remarcat la importància: és el cas de García Cárcel, tot i que lamenta la mutilació que comporta l'omissió dels textos d'opinió.⁴ Segons Martínez Shaw⁵ és «la més extensa edició facsimilar del XVII». D'altres com J. Fabre⁶ en remarquen la brevetat de la introducció, o bé, finalment, en

4. GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. «Noticias de la revuelta catalana». *La Vanguardia* (25-II-1994).

5. MARTÍNEZ SHAW, Carlos. «Los ignorados cronistas de la Guerra dels Segadors». *El Periódico* (26-I-1994).

6. FABRE, Jaume. «Els reality shows de la guerra dels Segadors». *Capçalera*, núm. 48 (desembre 1993-gener 1994).

destaquen les diverses virtuts —com Eva Serra.⁷ Per altra banda, el comentari crític de Núria Sales motiva una agra resposta.⁸

A més, òbviament, de la importància de les dades del contingut, prou rellevants per al coneixement històric i social, l'aportació de Henry Ettinghausen ens pot ser especialment atractiva als historiadors de la premsa, per la possibilitat d'elaborar aproximacions quantitatives fixant-nos en les aportacions d'Aguiló, Bonsoms... i així escatir aspectes com la periodicitat amb vista al que suggeria Treserras. L'accessibilitat d'aquests materials possibilitarà que pugui establir-se la relació de tots els fullets per impressors. Així, per exemple, si mirem, posem per cas, el primer volum ens adonem que les marques que encapçalen o tanquen cada relació o nova sembla que tenen en algun cas un significat: en l'impressor Romeu (vegem els plec n.º 18, 27 i 62) sembla que formin part d'una sèrie. Cada *Relació* de romeu, les tres citades, té un vaixell, el nexa temàtic comú, és clar. El mateix podem afirmar de Matevat (n.º 20, 42 i 47) amb la torre d'un castell o del mateix Matevat amb el cap ornamentat amb flors (n.º 35, 55) que sembla que tinguin un mateix lligam temàtic. Contràriament, en l'impressor Lacavalleria no trobem cap element visual comú en els exemplars vistos (n.º 4, 28, 45, 52, 61, 68). Efectuar, com insinuem, una lectura formal, atenent dades de presentació, podria ajudar-nos a establir la periodicitat, aquella vella discussió sobre la primera publicació de la península i la polèmica sobre la premsa setmanal barcelonina...

L'esforç, notable, de Henry Ettinghausen és recompensat per la categoria del treball efectuat, el qual possibilita que el naixement del periodisme català escrit disposi d'una obra de referència, que estimularà l'aparició de recerques i investigacions sobre un període poc conegut dels papers impresos.

7. La informació, més que crítica, més extensa, detallista i alhora més útil és la d'Eva SERRA. «Periodisme a la Guerra dels Segadors. Curial ha publicat en facsímil una obra cabdal per a la investigació històrica del segle XVII català, hispànic i europeu». Quadern d'*El País* (17-II-1994).

8. SALES, Núria. «Els Segadors a la premsa». *Avui* (2-I-1994). La resposta de Henry Ettinghausen és publica a l'*Avui* (19-I-1994) amb el títol «Una crítica de Núria Sales».